

QUICKWIN33: ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF LANGS HET FIETSPADPROJECT FOS MANCHERSTERLAAN/COLUMBIASTRAAT (ANTWERPEN)

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 525

Rapport opgemaakt door: Sebastiaan Goovaerts

Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

oktober 2017

Dossiernr. 22802

OE: 2017J133

Aartselaar

COLOFON

Titel

Quickwin 33: Archeologische evaluatie van het bodemarchief langs het fietspadproject FOS Manchesterlaan/Columbiestraat (Antwerpen)

Auteur

Sebastiaan Goovaerts

Initiatiefnemer

Bouwheer: BAM NV van publiek recht

Projectnummer

- 22802 (intern)
- 2017J133 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, oktober 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 525

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	25/09/2017	Interne draft
V1	4/10/2017	Externe draft
V2	17/10/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Anouk Van der Kelen
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	6
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	6
1.1	Thesaurus	6
1.3	Administratieve gegevens	7
1.4	Doel van het onderzoek	8
1.5	Aanleiding van het onderzoek	8
1.6	Afbakening onderzoeksgebied	9
1.7	Onderzoeksstrategie	11
2	Aard van de bedreiging	12
2.1	Huidige situatie	12
2.2	Toekomstige situatie	14
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	19
3.1	Topografische situering	19
3.2	Bodemkundige situering	21
4	Besluit	23
5	Kwaliteitscontrole en ondertekening	24
6	Bibliografie	25
6.1	Literaire bronnen	25

Afbeeldingenlijst

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2015) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)	10
Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Cadgis 2017)	10
Figuur 4 – Orthofotomoziëk van de huidige situatie (2015) (bron: Geopunt 2017)	12
Figuur 5 - Typedwarsprofielen grondverzet (bron: Opdrachtgever 2017)	17
Figuur 6 - Typedwarsprofielen van fiets- en voetpaden (bron: Opdrachtgever 2017)	18
Figuur 7: Topografische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2017)	19
Figuur 8: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2017)	20
Figuur 9: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)	21
Figuur 10 - Grondmechanische kaart van de aangevulde en vergraven gronden met aanduiding studiegebied en boringen (bron: Geopunt 2017)	22

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Luchtbal, Perceel, Bebouwde zone, Zware kleigronden, Steentijd, Metaaltijden, Middeleeuwen, Nieuwe tijd, Nieuwste tijd, Modernisme

1.2 SAMENVATTING

Naar aanleiding van het Fietspadproject FOS Manchesterlaan/Columbiastraat (Antwerpen) heeft ABO nv in opdracht van de bouwheer, een bureaustudie uitgevoerd in het kader van de opmaak van een archeologienota.

De werken bestaan uit de (her)aanleg van een fietspad vanaf de Groenendaallaan tot en met de Manchesterlaan die veelal langs de spoorlijn Antwerpen – Rotterdam loopt. De ingreep in het bodemarchief hiervoor zal maximum -0,87mMV bedragen.

Uit bodemkundig onderzoek blijkt dat het ganse onderzoeksgebied ligt op een gebied dat opgehoopt is tot op een diepte van minstens -2mMV. Deze ophoping gebeurde rond het midden van de 20ste eeuw in het kader van de aanleg van de Luchtbalwijk. Daar de bodemingrepen beperkt zijn in diepte en niet dieper gaan dan de ophopingslaag is de kans op archeologische kennisvermeerdering nihil en wordt er aldus geen verder onderzoek aangeraden.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017J133
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO NV.
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/0167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Manchesterlaan, Columbiastraat, Groenendaallaan
- postcode :	2030
- fusiegemeente :	Antwerpen
- land :	België
Lambercoördinaten (EPSG:31370)	xMin 153835.87 yMin 214968.55 xMax 153930.10 yMax 216075.75
Kadaster	
- Gemeente :	Antwerpen
- Afdeling :	ANTWERPEN 7 AFD
- Sectie :	G
- Percelen :	
Onderzoekstermijn	Oktober 2017
Thesaurus	Bureauonderzoek, Luchtbal, Tracé, Bebouwde zone, Zware kleigronden, Nieuwste tijd, Modernisme

1.4 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Naar aanleiding van het Fietspadproject FOS Manchersterlaan/Columbiastraat (Antwerpen) heeft ABO nv in opdracht van de bouwheer, een bureaustudie uitgevoerd in het kader van de opmaak van een archeologienota.

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief, dat potentieel aanwezig is op een terrein, is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige, archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.5 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de bouwheer naar aanleiding van de geplande aanleg van een nieuwe fietspadverbinding in de Antwerpse wijk Luchtbal (2030).

De hierboven vermelde ingrepen houden het onderstaande in:

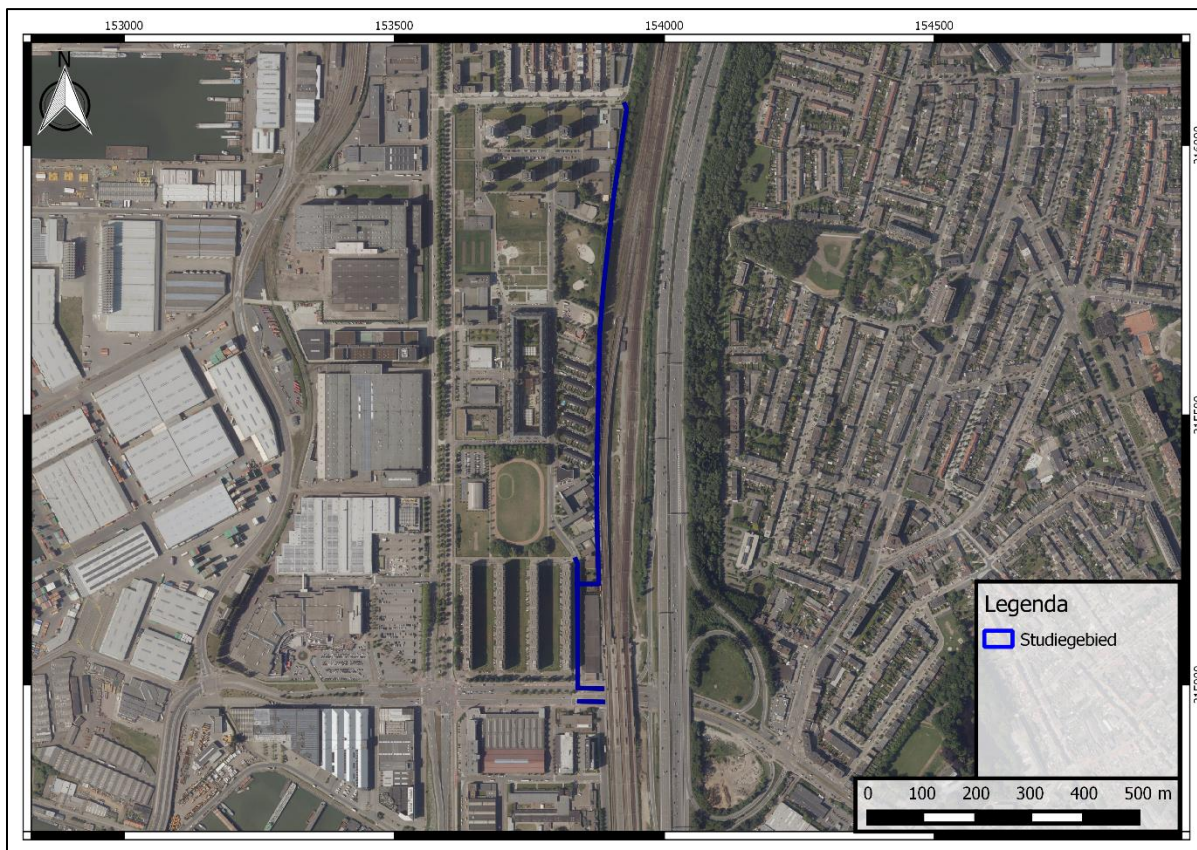
- Verwijdering van lage en middelhoge beplanting
- Lokale opbraak van bestaande verhardingen en herstel
- Aanleg van fietspaden en wandelwegen

De beoogde graafwerken voor de aanleg van de fiets en voetpaden worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Doordat de oppervlakte van het onderzoeksgebied de drempelwaarde van 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem (10.871m² waarvan 9.708m² buiten bestaand gabarit) de 1.000m² overschrijdt moet er, in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel van de site te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).

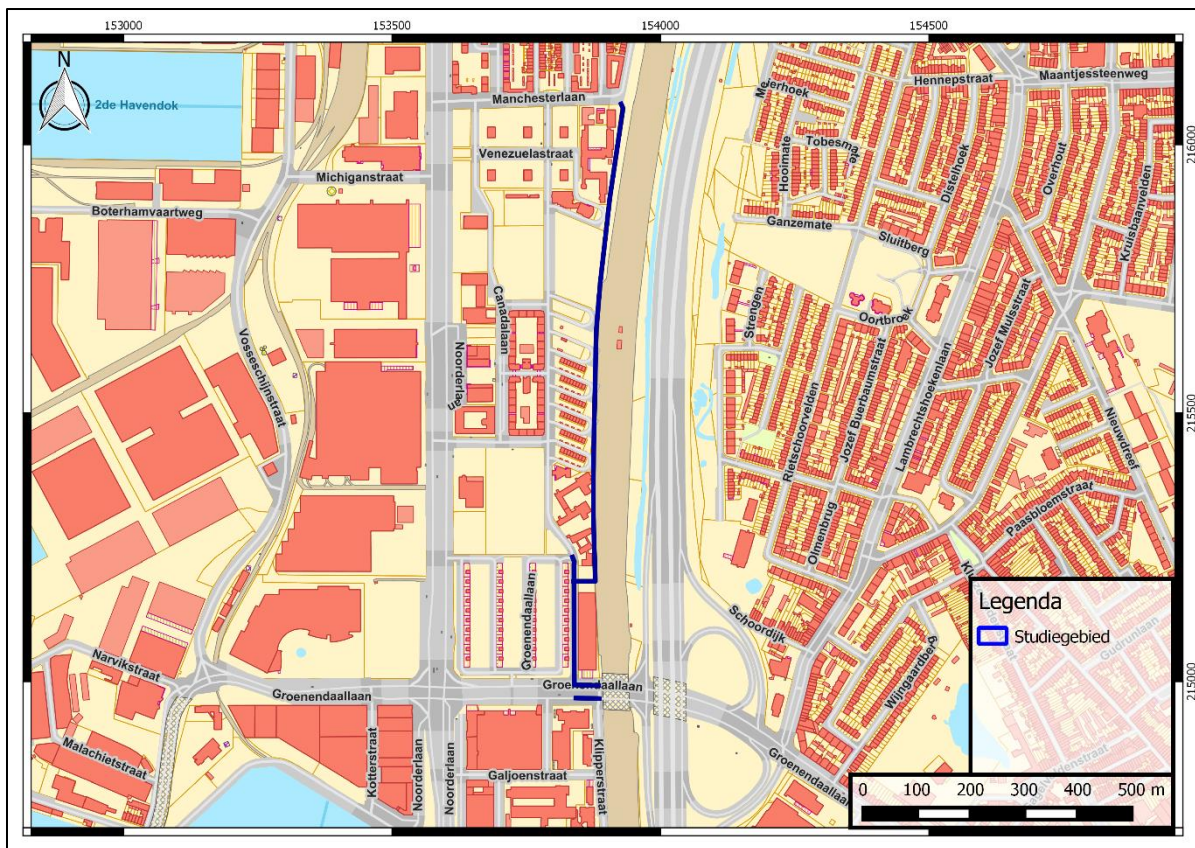
1.6 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

Het projectgebied bevindt zich aan de oostelijke grens van de Antwerpse wijk Luchtbal (2030). Deze wijk, sinds 27-11-2011 vastgesteld als bouwkundig erfgoed, wordt begrenst door de A12 in het noorden, de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam in het oosten, de Noorderlaan en Antwerpse haven ten westen en het Albertkanaal ten zuiden. Het bevindt zich op circa 3,7 kilometer van het centrum van Antwerpen en ligt niet in een vastgestelde archeologische zone.

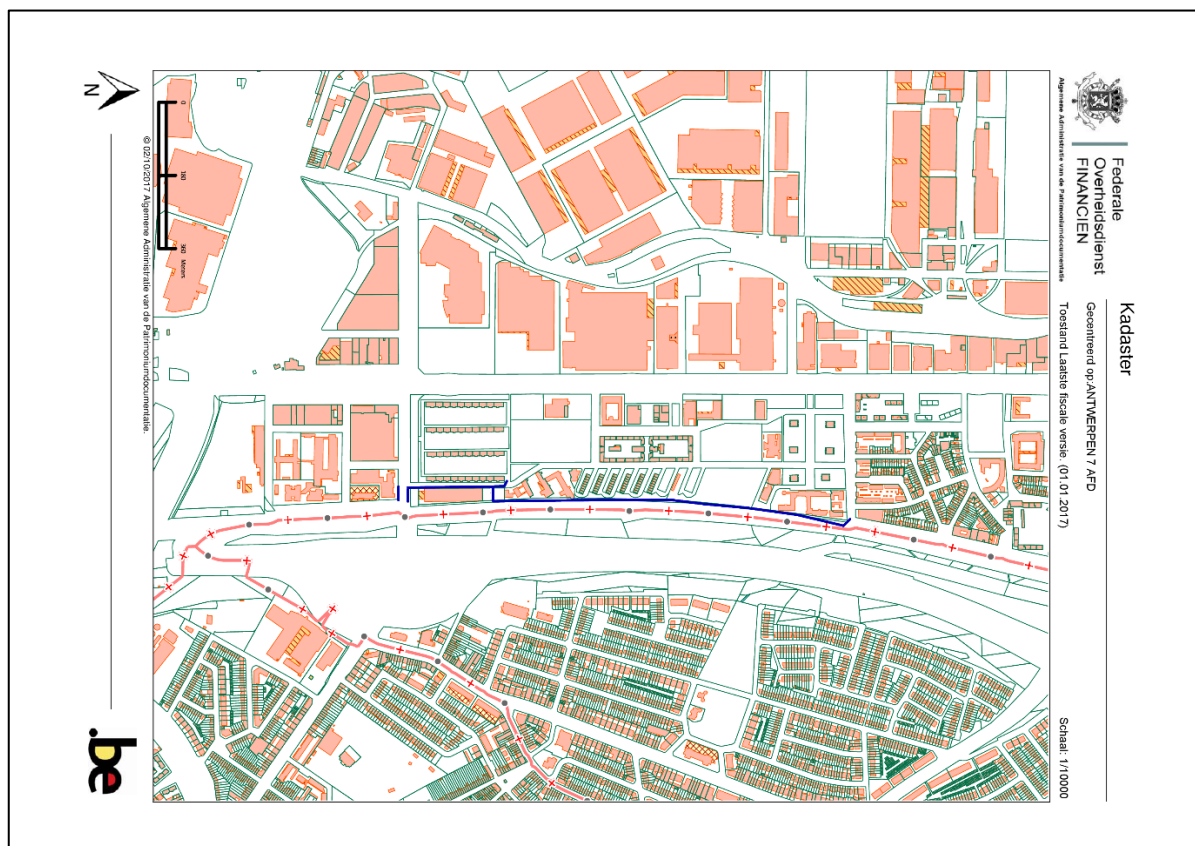
Het tracé, en aldus het onderzoeksgebied voor deze nota, loopt langs de Groenendaallaan, de Columbiastraat en volgt de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam om uiteindelijk aangesloten te worden aan de Manchesterlaan.

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2015) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)

Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Cadgis 2017)

1.7 ONDERZOEKSSTRATEGIE

De volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfdst. 3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfdst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

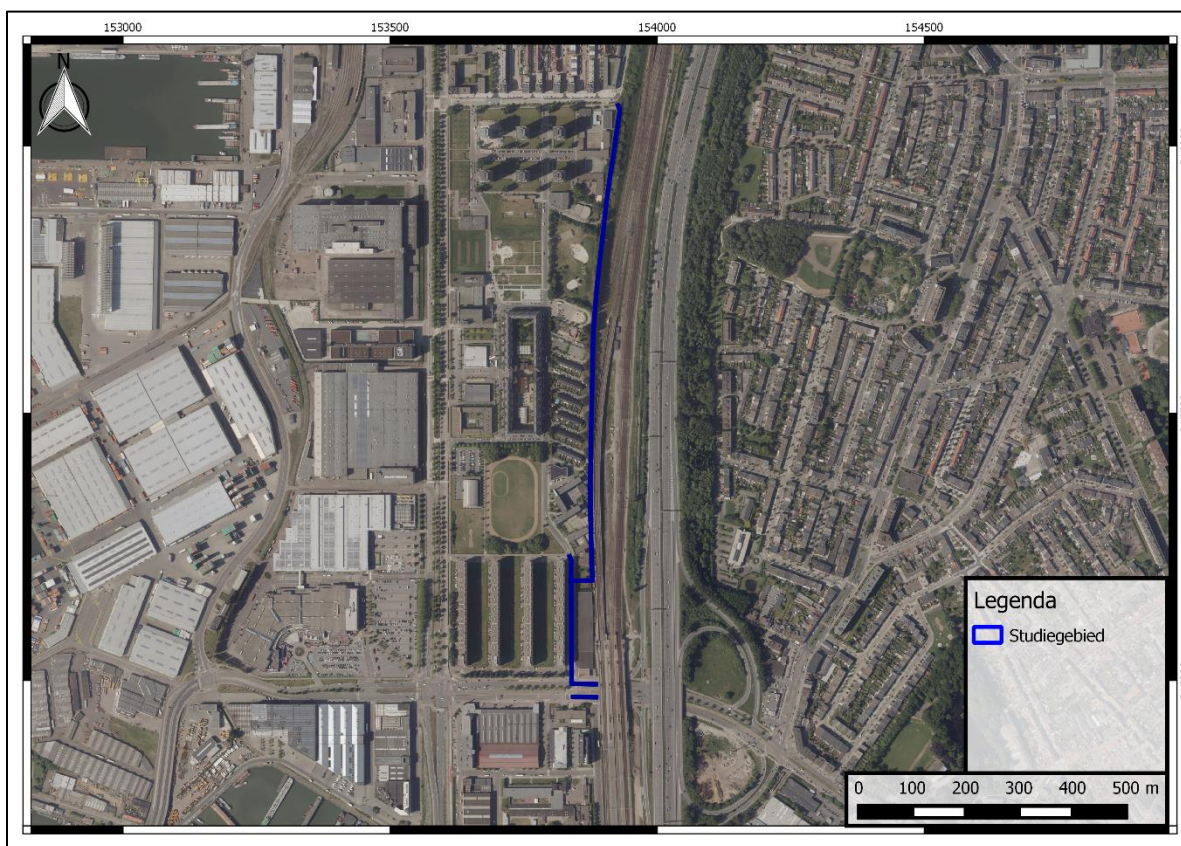
Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het Fietspadproject FOS Manchesterlaan/Columbiestraat loopt langs de Groenendaallaan, de Columbiestraat en volgt de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam om uiteindelijk aangesloten te worden aan de Manchesterlaan. De totale oppervlakte van het studiegebied bedraagt ca. 18.700m². Hiervan heeft het gebied van de uit te voeren werken een oppervlakte van 10.871m² waarvan 9.708m² buiten de gekende verstoorte zones. (infra hfdst. 2.2.)

Het onderzoeksgebied is momenteel gedeeltelijk in gebruik als openbare ruimte (verharde straten) en grotendeels als onverhard braakliggend terrein met lage en middelhoge beplanting (langs de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam).

Figuur 4 – Orthofotomozaïek van de huidige situatie (2015) (bron: Geopunt 2017)

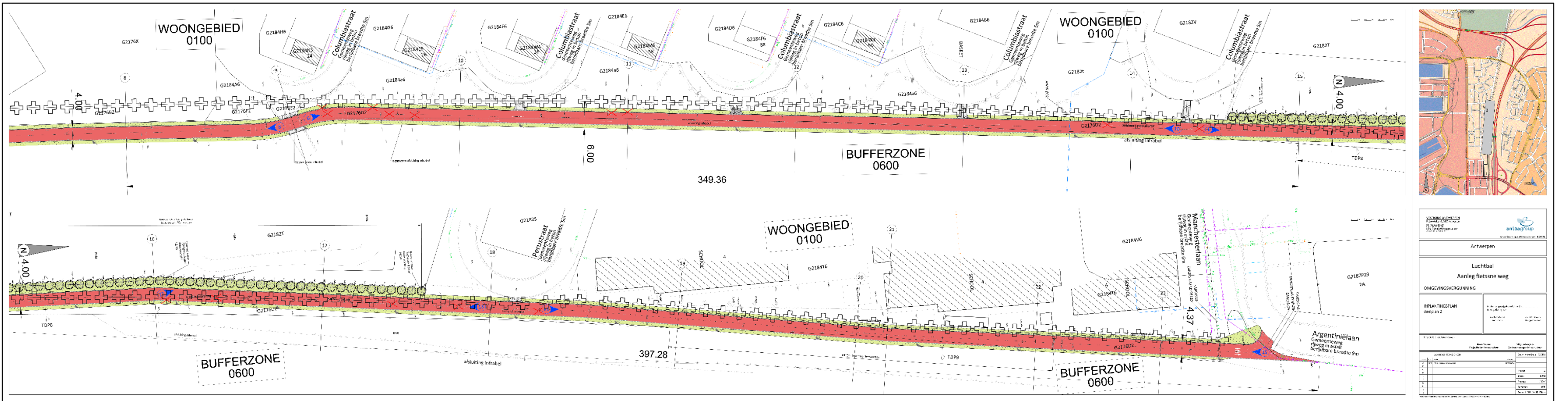
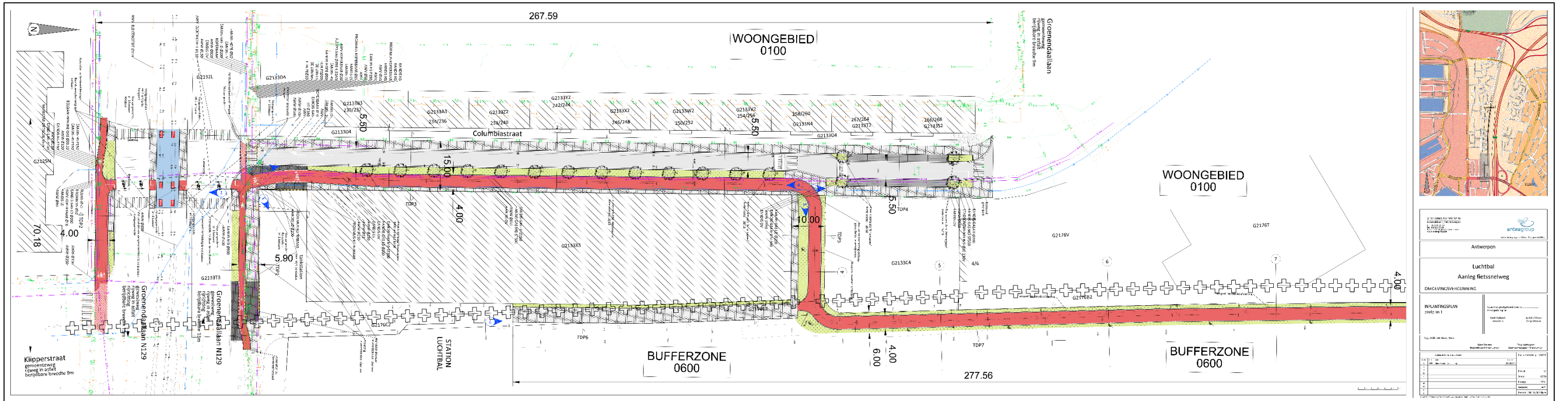
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

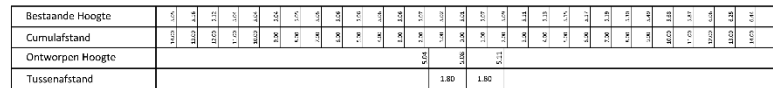
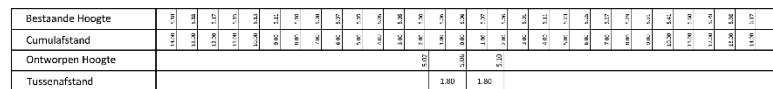
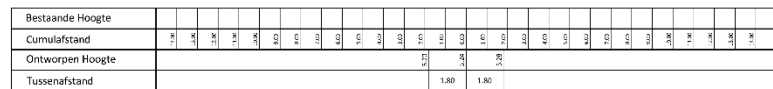
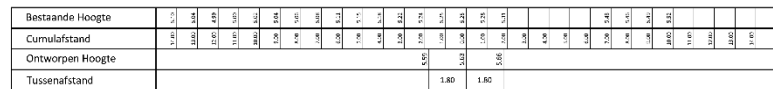
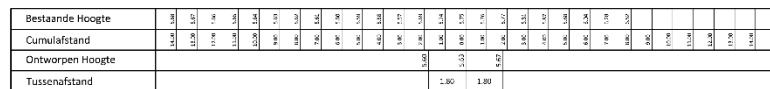
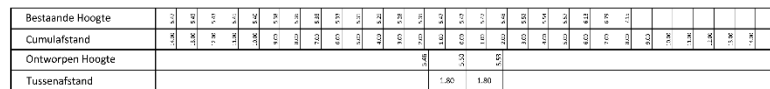
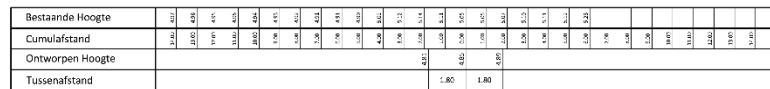
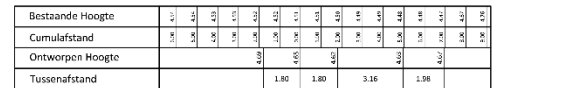
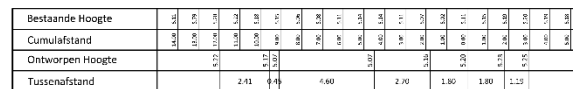
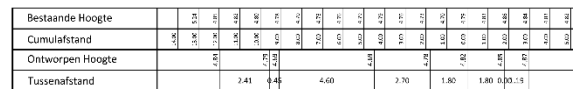
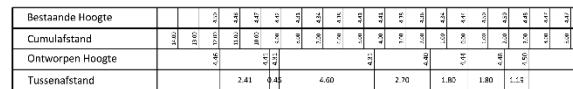
De geplande werken aan het onderzoeksgebied hebben als doel een fietsverbinding te voorzien langs de spoorlijn Antwerpen – Rotterdam die het fietsverkeer gescheiden houdt van het autoverkeer. Hierbij zal momenteel braakliggend terrein naast de spoorlijn in gebruik genomen worden als fiets- en voetpad. Hiervoor zal, naast de aanleg van een fietspad, ook het nodige hekwerk voorzien worden om de onbevoegde toegang tot de spoorweg te verhinderen.

Daar een groot deel van het onderzoeksgebied momenteel braak ligt zijn er, voor de aanleg van de fiets- en voetpaden en het hekwerk, grondwerken nodig om het terrein bouwklaar te maken. Dit zal gepaard gaan met een ophoping van sommige delen van het terrein en een afgraving van andere. De vooropgestelde grondwerken zullen lokaal een maximale afgraving hebben van -0,82mMV ter hoogte van dwarsprofiel 9 en een maximale ophoping, eveneens lokaal, van 0,87mMV ter hoogte van dwarsprofiel 16.

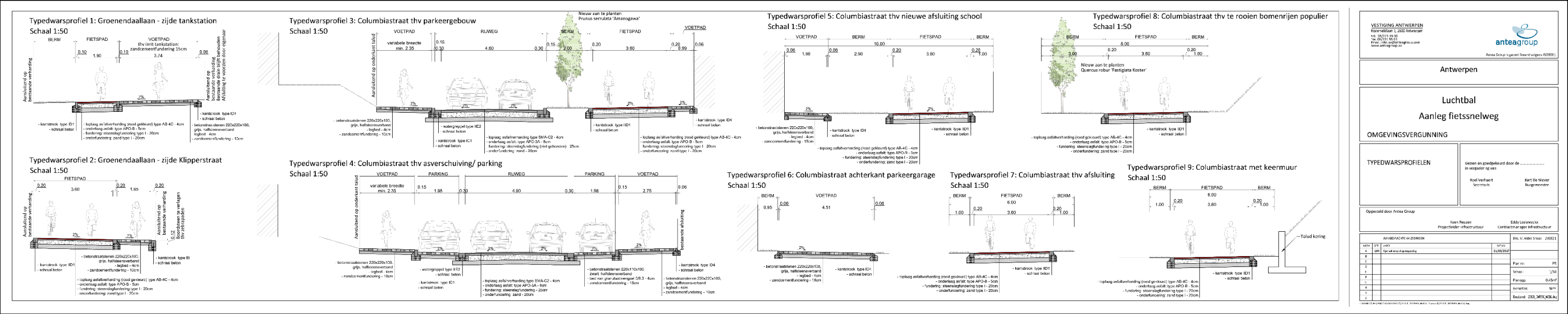
De (her)aanleg van de fiets- en voetpaden gaat eveneens gepaard met een bodemverstoring. De fietspaden variëren in breedte van 1,90 tot 3,60m en bestaan uit een zandige onderfundering van 0,20m, een steenslag fundering van 0,20m, een onderlaag van asfalt type APO-B van 0,05m en een toplaag in rode asfalt type AB-4C van 0,04m. De totale bodemverstoring voor de fietspaden is aldus -0,49mMV.

Hiernaast worden ook enkele bomen gerooid en gecompenseerd door de planting van nieuwe exemplaren. De bodemverstoring hiervan is sterk afhankelijk van het type boom en zijn respectievelijke ouderdom maar wordt conservatief geschat op zo'n -0,30m tot -0,50mMV. Het gaat hier om zeer lokale en beperkte bodemverstoringen.

Figuur 6 - Typewarsprofielen van fiets- en voetpaden (bron: Opdrachtgever 2017)

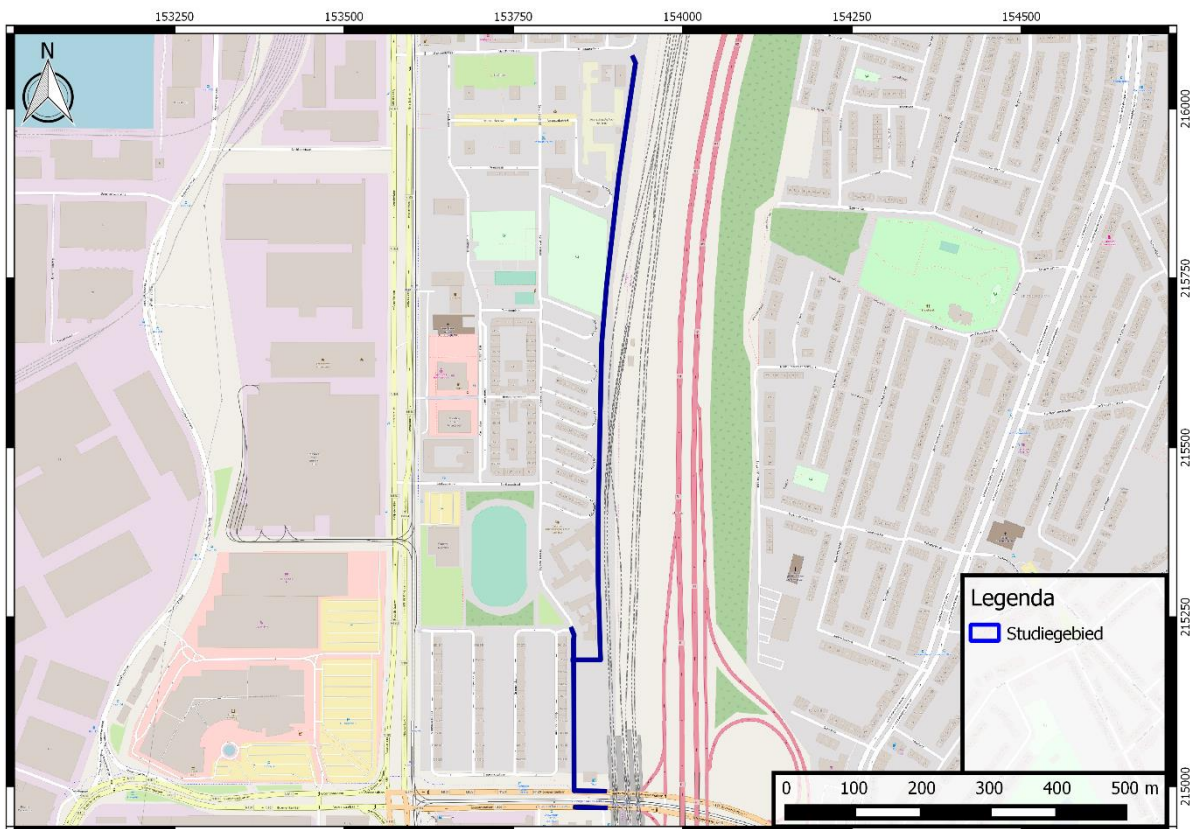
3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het projectgebied bevindt zich aan de oostelijke grens van de Antwerpse wijk Luchtbal (2030). Deze wijk wordt begrenst door de A12 in het noorden, de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam in het oosten, de Noorderlaan en Antwerpse haven ten westen en het Albertkanaal ten zuiden. Het projectgebied bevindt zich op circa 3,7 kilometer van het centrum van Antwerpen

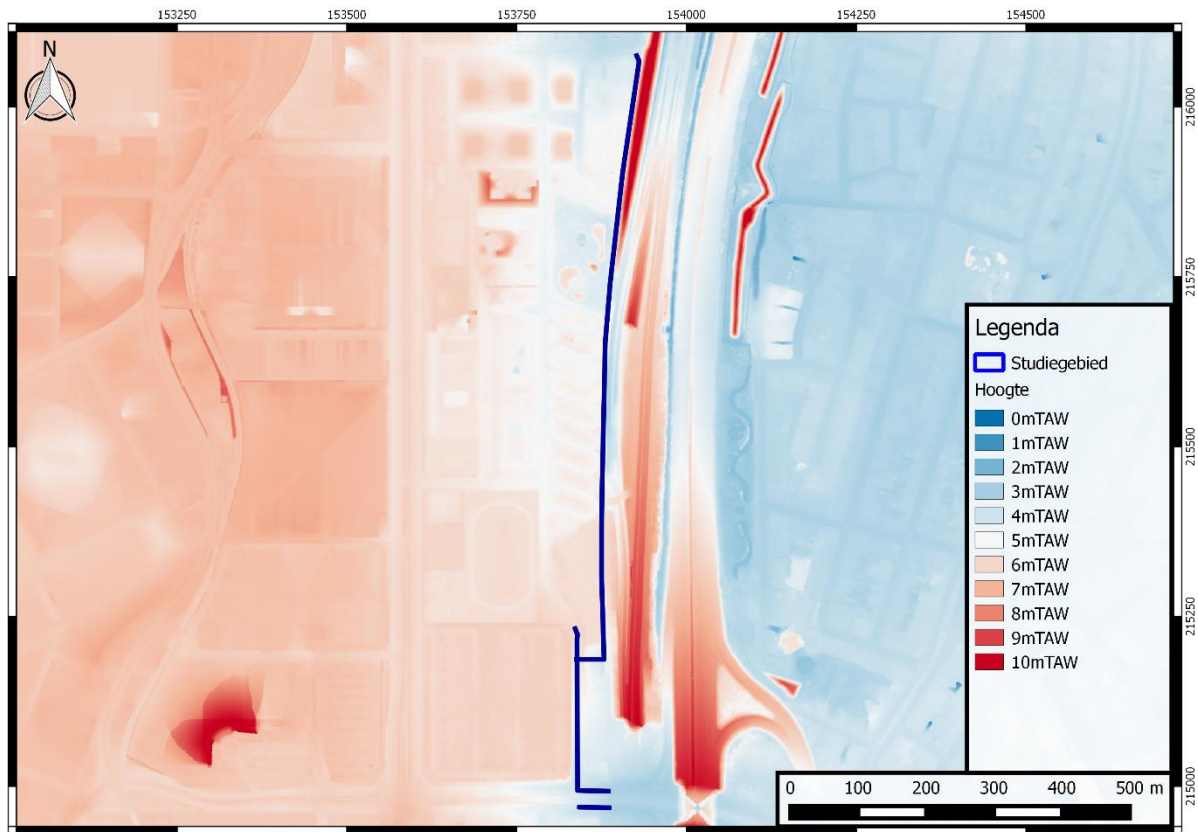
Het tracé, en aldus het onderzoeksgebied voor deze nota, loopt langs de Groenendaallaan, de Columbiastreet en volgt de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam langs westelijke zijde om uiteindelijk aangesloten te worden aan de Manchesterlaan.

Figuur 7: Topografische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2017)

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

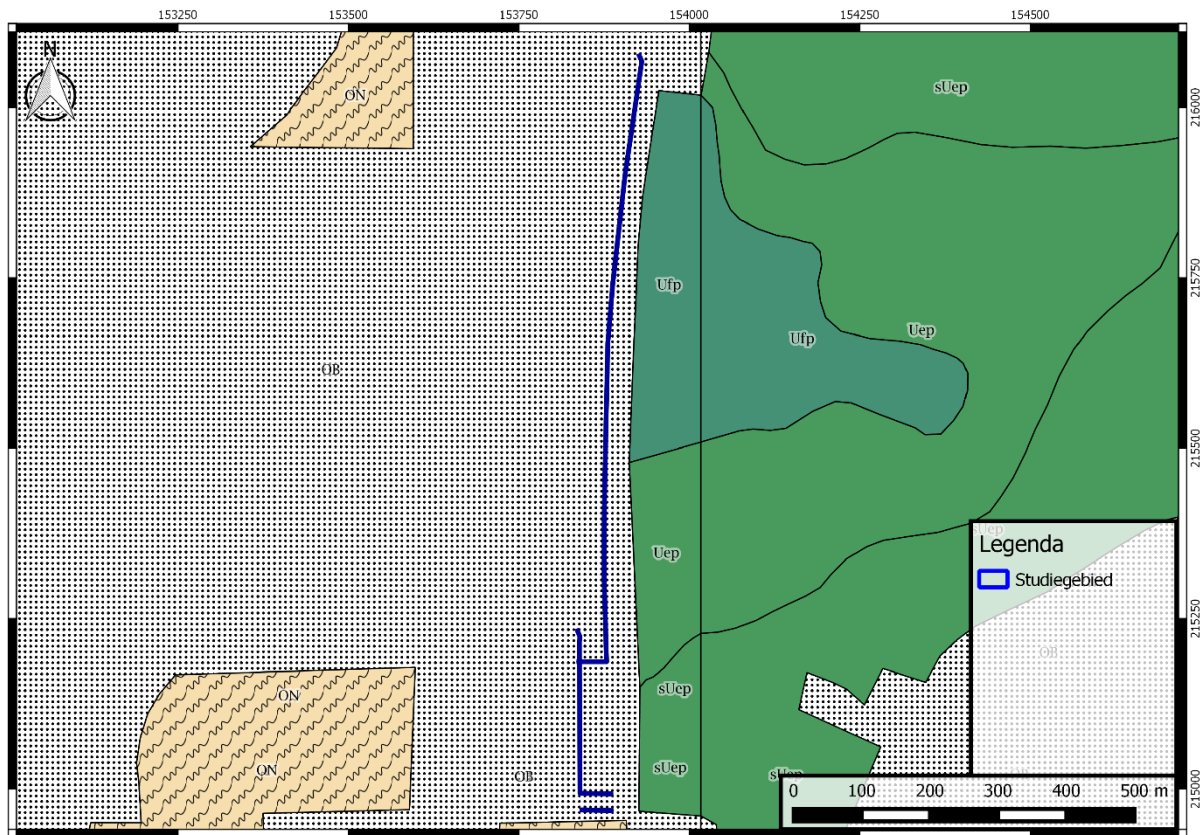
Het onderzoeksgebied is gelegen aan de oostelijke grens van de Antwerpse wijk Luchtbal. Het voormalige poldergebied werd in het begin van de 20ste eeuw aanzienlijk opgehoogd bij de aanleg van de nieuwe woonwijk. De spoorlijn Antwerpen-Rotterdam is een duidelijke scheiding tussen de opgehoogde wijk Luchtbal en het niet opgehoogde Ekeren. De positionering van het onderzoeksgebied aan de rand van de woonwijk zorgt ervoor dat de nivelleringswerken die normaliter na een grootschalige ophoping gebeuren minder uitgesproken in het landschap zichtbaar zijn.

Figuur 8: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2017).

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

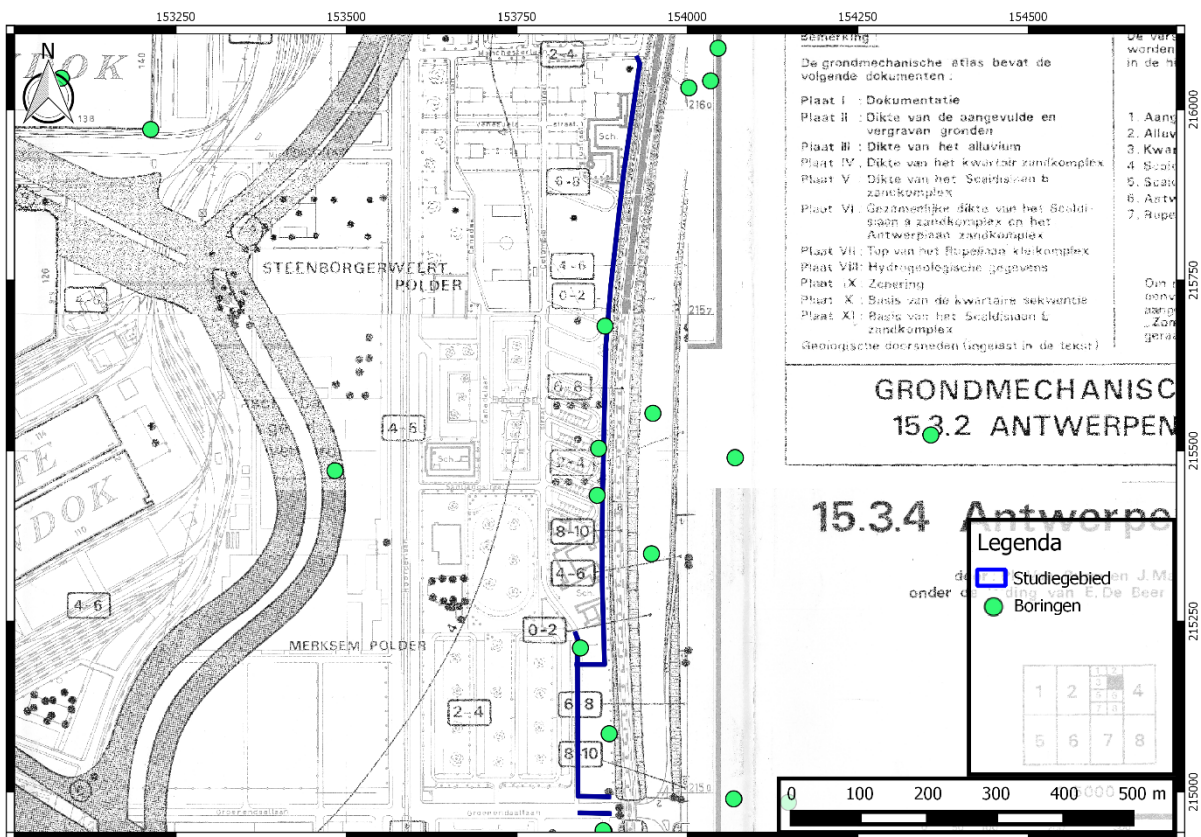
Figuur 9: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2017)

Het studiegebied bevindt zich volledig in bebouwde zones (**OB**). Daar de natuurlijke bodemprofielen door bebouwing sterk opgehoogt, gewijzigd of vernietigd werden, kon het bodemtype niet gekarteerd worden. Er kan echter aangenomen worden dat de oorspronkelijke bodem van het onderzoeksgebied aansloot bij de **Ufp** of **Uep** series die buiten het studiegebied liggen. Deze vermelde bodemtypes zijn voornamelijk opgebouwd uit zware kleigronden, typerend voor het voormalige polderlandschap.

In de direct omgeving van het onderzoeksgebied is ook het bodemtype **ON** terug te vinden. Een ON-bodem is eveneens een antropogene laag en indiceert dat het hier gaat om opgehoogde gronden.

De grondmechanische kaart van de aangevulde en vergraven gronden bevestigt dat de ganse omgeving, waaronder het onderzoeksgebied fel opgehoogd werd (2-10m) met de conversie van laaggelegen poldergebied naar woonwijk. Voor het onderzoeksgebied zelf wordt een ophoping aangeduid van tussen de 2 en 4 meter. Bij opgehoogde terreinen wordt het bodemprofiel sterk gewijzigd of vernietigd door het ingrijpen van de mens. Bijgevolg zal het bodemarchief volledig verstoord zijn en is de kans op het aantreffen van archeologische sporen en/of structuren zeer beperkt.

Deze verstoringen worden bevestigd door drie boringen langsheen het onderzoeksgebied die een ophogingspakket aanduiden met een dikte van tussen de 3 en 5 meter.¹

Figuur 10 - Grondmechanische kaart van de aangevulde en vergraven gronden met aanduiding studiegebied en boringen (bron: Geopunt 2017)

¹ DOV Boorrapporten: GEO-96/124-B15, GEO-96/124-B12, GEO-96/124-B11

4 BESLUIT

Naar aanleiding van de geplande werken langs de Groenendaallaan, de Columbiastraat, en langs de spoorlijn Antwerpen-Rotterdam tot de aansluiting aan de Manchesterlaan heeft ABO nv een bureaustudie uitgevoerd in het kader van de opmaak van een archeologienota. Bij deze werken zullen beperkte bodemingrepen plaatsvinden in de vorm van: de opbraak van bestaande terreinverharding, rijweg, fietspaden, trottoir en inritten, en de verwijdering van bestaande bomen, alsook het aanleggen van nieuwe fietspaden, rijweg, trottoir en inritten, terreinverharding, grasgedeeltes en de aanplanting van nieuwe solitaire bomen.

Het potentieel tot kennisvermeerdering is nihil voor het studiegebied op basis van onderstaande argumenten:

- 1) De geringe maximale diepte van de geplande bodemingrepen, ca. -0,82mMV, raken mogelijke archeologische lagen niet.
- 2) De bovenste lagen (tot minstens -2mMV) bestaan uit geroerde grond die werd aangevoerd tijdens de aanleg van het Antwerpse wijk Luchtbal. Bijgevolg is er tot op deze diepte geen bodemarchief aanwezig of zal dit zeer sterk verstoord zijn.

Bijgevolg is het potentieel tot kennisvermeerdering nihil en wordt er geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

5 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyne	Director		17 oktober 2017
Patrick Hambach	Director		17 oktober 2017
Toon Moeskops	Business Unit Manager		17 oktober 2017
Anouk Van Der Kelen	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		17 oktober 2017

6 BIBLIOGRAFIE

6.1 LITERAIRE BRONNEN

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Cartesius 2016: Topografische kaart 1933/1883 [online], <http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7BBDE85A1A-9065-4DD4-94DB-6B7E8ECCCE9D%7D> (geraadpleegd op 19 januari 2017)

Geoportaal onroerend Erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris [online], geo.onroenderfgoed.be (geraadpleegd op 19 januari 2017)

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (orthofoto's 1971/2015; GRB, topografische kaart (klassieke reeks)) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodemkaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 19 januari 2017)

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11874> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122126> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/302893> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/206838> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/201245> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122213> (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 19 januari 2017).

Van Ranst E & Sys C., 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent: Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent.